

Поліщук Марина Геннадіївна
доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

МЕХАНІЗМ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ У ФОРМІ ЕКСПЕРТИЗИ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

В кожній демократичній державі захист прав і свобод людини і громадянина є вирішальним при здійсненні правосуддя. Основним етапом при здійсненні правосуддя є етап доказування, який закріплений на законодавчому рівні. Судова експертиза має найважливіше місце у цивільному судочинстві, так як призначається у спорах у сфері цивільного судочинства, вирішення яких складає компетенцію цивільних судів.

Останнім часом наука і техніка розвивається дуже швидко, тому при розгляді цивільних справ все частіше застосовується спеціальні знання, які відіграють велику роль при розгляді та вирішенні справ в суді, завдяки проведенню якісної експертизи, суд ухвалює законні та обґрунтовані судові рішення. Спеціальні методи, прийоми які використовуються для проведення судової експертизи, сприяють встановленню обставин, які мають значення для справи. Розвиток інституту судової експертизи постійно змінюється, удосконалюється та врегульовується.

Інститут експертизи має давні коріння, деякі дослідження проводились в 60 роках, і в свій час були закріплені ЦПК України, тому окремі висловлення в них наукові положення та рекомендації втратили свою актуальність, а деякі й досі залишаються суперечливими.

Потреба детального вивчення експертизи як форми застосування спеціальних знань та вдосконалення регулювання інституту експертизи обумовлює актуальність теми роботи.

Метою роботи є висвітлення чіткого механізму використання спеціальних знань у формі експертизи в цивільному судочинстві; розгляд висновків і конкретних науково обґрунтованих пропозицій та рекомендацій щодо удосконалення правового регулювання відповідної сфери правовідносин, визначити місце судової експертизи у цивільному процесі; виявити характерні ознаки судової експертизи; дослідити процесуальний порядок призначення та проведення судових експертиз; встановити правовий статус експерта як суб'єкта експертної діяльності;

Об'єктом дослідження є цивільні процесуальні відносини, що виникають при визначенні та призначення судом судових експертиз, а також розгляд оцінки висновку, який зробив експерт.

Предметом дослідження є норми цивільного процесуального права, а також інші положення законодавства України, що регулюють порядок призначення та проведення судових експертиз і використання їх результатів у цивільному судочинстві, а також судова, експертна практика та статистика.

Методи дослідження. У процесі дослідження було використано загальнонаукові та спеціальні методи юридичної науки.

Використання діалектичного методу дозволило скласти цілісну систему уявлень про сутність та поняття судової експертизи. Формально-логічний метод допоміг виявити неузгодженість норм цивільного процесуального законодавства щодо регулювання інституту судової експертизи, та розробити пропозиції щодо їх вдосконалення. Методи аналізу і синтезу було використано при дослідженні сутності судової експертизи та її процесуальної форми. За допомогою порівняльно-правового методу у процесі дослідження були співставлені положення ЦПК України.

Теоретичною основою роботи є праці вітчизняних учених: Л. Е. Ароцкера, С. С. Бичкової, Л. М. Головченко, В. Г. Гончаренка, Є. В. Додіна, О. Ф. Дорошенка, О. С. Захарової, Н. О. Кіреєвої, О. А. Кравченка, Н. І. Клименко, Р. Я. Лемик, Л. К. Радзиевської, В. І. Тертишнікова, Т. М. Федоренко, С. Я. Фурси,

Виникнення та розвиток інституту судової експертизи, є невід'ємною частиною цивільного процесуального законодавства України, та виконує важливу роль у вирішенні завдань, які стоять перед цивільним судочинством. До них відноситься захист порушених або таких, що оспорюють, прав, свобод і охоронюваних законом інтересів громадян, організацій та їх об'єднань, а також охорона державних і суспільних інтересів, попередження цивільних правопорушень

Питання, які виникають при розгляді та застосуванні експертиз, регулюються Законом України «Про судову експертизу», процесуальним законодавством тощо. В Україні прийняті законодавчі ак-

ти, які регулюють проведення різних видів експертиз. Законодавство України про судову експертизу складається низки нормативно-правових актів:

- Цивільно-процесуальний кодекс
- Закон України «Про судову експертизу»;
- Інструкція про призначення та проведення судових експертиз, затв. наказом Міністерства юстиції України від 8 жовтня 1998 р. № 53/5
- Інструкція про проведення судово-медичної експертизи, затв. Наказом Міністерства охорони здоров'я України від 17.01.95 р. № 6;
- Порядок ведення державного Реєстру атестованих судових експертів, затв. Наказом Міністерства юстиції України від 29.03.2012 № 492/5;
- Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, затв. Наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5;
- Положення про експертно-кваліфікаційні комісії та атестацію судових експертів, затв. Наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5;
- інші законодавчі акти.

Якщо міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачено законодавством України про судову експертизу, застосовуються правила міжнародного договору України. Підстави і порядок призначення експертиз у цивільному процесі регламентується статтю 57 ЦПК 9 Закон України «Про судову експертизу» визначає поняття судової експертизи як дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів дізнання, досудового слідства чи суду [2].

Саме тому дослідження поняття експертизи доцільно продовжити проведенням аналізу законодавчих актів, які в загальному вигляді наводять законодавче визначення поняття експертизи

Закон України «Про судову експертизу» в ст. 1 визначає експертизу (судову) як дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про наукову і науково-технічну експертизу» експертиза (наукова і науково-технічна) – це діяльність, метою якої є дослідження, перевірка, аналіз та оцінка науково-технічного рівня об'єктів експертизи і підготовка обґрунтованих висновків для прийняття рішень щодо таких об'єктів.[6, 3]. У Інструкції про призначення та проведення судових експертиз, затв. наказом Міністерства юстиції України від 8 жовтня 1998 р. № 53/5 (в редакції наказу від 30 грудня 2004 р. № 144/5) встановлена структура (зміст) письмового висновку експерта, який складається з 3 частин; вступної, дослідницької та заключної [7].

Розглядаючи законодавство, та правову літературу слід зазначити, що поняття судова експертиза це - вивчення доказів, та обставин справи, яке проводиться обізнаною людиною в даній галузі та сфері науки, комп'ютерних технологій, мистецтва, і наприкінці дослідження надається висновок з доказів по справі, які вимагає суд. і вимагають для свого вирішення спеціальних знань у сфері науки, техніки, мистецтва або професійного досвіду. Експертиза, як сукупність процесуальних дій, має на меті отримати певний доказ, який є – висновок експерта.

Судова експертиза, як спеціальне дослідження, що призначається ухвалою суду при розгляді цивільних справ. З урахуванням норм чинного законодавства, які регламентують судово-експертну діяльність, на мою думку, визначення поняття судової експертизи є: судова експертиза – це певна діяльність особи, яка володіє спеціальними знаннями та має спеціальний процесуальний статус (є експертом), на підставі ухвали суду або уповноваженого органу (посадової особи), дослідження певних фактів і фактичних обставин справи з метою отримання нових фактичних даних у результаті проведеного дослідження та повідомлення відомостей, які мають значення для справи, що оформляється спеціальним документом – висновком експерта.

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року. З подальшими змінами //Голос України. - 18 травня 2004 року. - №89.

2. Криміналістика. Академічний курс : підручник. / Т.В. Варфоломеева, В.Г. Гончаренко, В.І. Бояров, С.В. Гончаренко, В.О. Попелюшко. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 504 с.

2.Словник іншомовних слів. Київ: Головна редакція Української Радянської Енциклопедії АН УРСР]. 3. Vasylev, S. (2015). Porivnialnyi tsyvilnyi protses[Comparative civil process]. Kyiv: Alerta (in Ukrainian)

3. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень (Україна), 08 жовтня 1998, № 53/5. Актуально на 01.08.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>

4. Про наукову і науково-технічну експертизу : Закон України від 10.02.1995 № 51/95-ВР (зі змінами та

допов.). Відом. Верхов. Ради України. 1995. № 9. Ст. 56.

5. Ходанович В.О. Судові експертизи в цивільному судочинстві України / В.О. Ходанович // Сучасні проблеми криміналістики : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 100-річчю з дня народження доктора юридичних наук, професора В.П. Колмакова. – Одеса : Юридична література, 2013. – С. 326–329.

6. Закон України «Про судову експертизу» від 25 лютого 1994 р. № 4038- XII (із змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. “Інструкція про призначення та проведення судових експертиз”. Затверджено наказом Міністерства юстиції України від 8 жовтня 1998 року №53/5. [Електронний ресурс].

7. “Науково методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз”. Затверджено наказом Міністерства юстиції України від 8 жовтня 1998 року №53/5[Електронний ресурс].

Примаков Каміль Юрійович

доцент кафедри
загальноправових дисциплін,
кандидат юридичних наук

Атауш Анастасія Євгенівна

студентка юридичного факультету

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

На даному етапі розвитку сучасного українського суспільства , проблеми формування правової культури набувають великого значення. Стан розвитку суспільства має велику залежність від процесу правового виховання. Зміни правового мислення особистості пояснюються змінами в політичній, соціальній та правовій сферах нашої держави. Формування особистості з належним рівнем правової культури необхідно для становлення України як правової, соціальної та демократичної держави. Саме тому ми повинні принципово переосмислити значення та мету правової культури.

Питання правової культури в Україні досліджували у своїх працях такі вчені, як: О. Лукашев, В. Власенко, В. Бабкін, М. Целуйко, Ю. Шемшучейко, Г. Попадинець, М. Коба, П. Білий та інші.

Правова культура формується під впливом багатьох факторів. Окрім соціальних та історичних чинників на неї також впливає духовна сфера та стан зовнішньої політики. Якщо рівень правосвідомості суспільства в державі високий , це означає ,що правова система діє в умовах поваги до права, законності, соціальної справедливості. У таких умовах суспільство буде формуватися із дотриманням та повагою до закону, права, правових традицій, необхідними правовими знаннями для дій відповідних до закону, громадяни такої держави виявляють правову активність.

Сьогодні дослідження правової культури не зводиться лише до правосвідомості громадян суспільства, а визначається як сукупність досягнень суспільства, його соціальних груп та громадян у галузі регулювання суспільних відносин, яке забезпечується верховенством права у суспільному житті, правових принципів справедливості і гуманізм, захисту прав і свобод людини, її честі і гідності, реальне забезпечення місця людини як вищої соціальної цінності. [1, с. 124]. Звертаючи увагу на те, що із розвитком суспільства рівень правової культури постійно змінюється, можна стверджувати, що розвиток такої культури є неспинний, кожне нове покоління завжди намагається його покращити.

Моніторингові опитування про рівень обізнаності громадян України з правозахисними організаціями визначають досить низький стан правової культури нашого населення. Досить легко ми можемо перевірити це на практиці. Зупиніть людину на вулиці і запитайте в неї, що таке право і як воно працює або як має працювати – відповідь якщо і буде, то, найімовірніше, дуже коротка. Річ у тім, що не можна вести мову про підвищення рівня правової культури, не розвиваючи рівень культури загальної. [2, с. 20]

Така проблема є важливою й з огляду на фактори та цілі національної безпеки країни. Сьогодні серед цих факторів вельми небезпечними стають саме загрози внутрішнього характеру, до яких можна віднести правовий нігілізм населення країни, неповажне ставлення до державних органів і людей, які в них працюють, національний, релігійний екстремізм, регіональний сепаратизм, криміналізацію економіки, входження кримінальних елементів до владних структур суспільства тощо [3, с.10]. Саме